

Egy magyar város közvilágítási hálózata a 19. század második felében A történeti tér hálózatosága, valamint a településfunkciók és közvilágítás

összefüggései

Fábián Borbála

fabianborbala@yahoo.com

A közvilágítás hálózatosága, a modern világítási rendszerek közül a gáz és a villanyvilágítás esetében egyértelműnek tűnik, hiszen mindkét esetben a világítás technikai része, hogy az egyes lámpákat csővezeték, vagy villanyvezeték köti össze, és a világító anyagot az előállítási helyétől egy vezeték juttatja el a felhasználóig. Ugyanakkor a korábbi világító anyagok esetében feltételezhetjük-e egy hálózat létezését? Vagy a lámpákat csak véletlenszerűen helyezték el? A hatékony közvilágítás létrehozásához az egyes lámpákat úgy kell elhelyezni, hogy egymástól „látó- és járó távolságon” belül legyenek, tehát még ha a fényköreik nem is érnek össze, mégis láthatóságon belül maradjanak, valamint a lámpagyújtogatók egy adott körzetet hatékonyan bejárhassanak, hogy a lámpák égését felügyelni tudják.

A közvilágítás gyakorlati célja, hogy az éjszaka közlekedőket segítse, tehát a város olyan pontjait is meg kell világítani, ahol éjszaka valamilyen veszélyforrás, pl.: gödör, árok, építkezési terület, híd, vagy egy utcasarok található. Másik cél, hogy a fontosabb épületekhez el lehessen jutni éjszaka is, pl.: vasútállomáshoz, malmokba, vendéglőkbe. A 19. század közepén a közvilágítás már egyúttal a polgárok szórakozását is szolgálta, és nemcsak azáltal, hogy a szórakozóhelyek megközelítését elősegítette, hanem az esti sötétségben sétálók számára látványosságot is nyújtottak. Nagyon fontos volt közvilágítási hálózat pereme is, ez jelölte ki, hogy mekkora területre terjedt ki. Sok esetben ez egyben a belvárosi terület határát jelentette, valamint a kétféle világító anyag határa a külvárosok megkülönböztetését is szolgálta. A 19. század második felében a közvilágítás már a városias és a falusias települések közötti határt is kijelölte.

Az egykori közvilágítási hálózatokat leginkább a korabeli térképekről lehet megismerni, hiszen a mérnöki vagy kapitányi hivataloknál tudniuk kellett, hogy pontosan hol állnak az egyes lámpák. Egy ilyen különleges térkép maradt fenn Baja városáról, ahol egy 1860 körül készített térképre rárajzolták az 1887-ben működésbe hozott utcai gázlámpákat és -vezetéseket. A korábbi évekből, az olajvilágítás korszakából több lámpajegyzék is fennmaradt, melyben felsorolják, hogy hol álltak az utcai olajlámpák. Ezek segíthetnek annak a rekonstrukciójában, hogy melyek voltak a legforgalmasabb utcák a városban, vagy hol laktak a foglalkozásuk vagy pozíciójuk szerint fontos polgárok.

Előadásomban azokra kérdésekre keresem a választ, hogy miként működött ez a hálózat? Milyen történeti teret rajzolnak vagy világítanak meg az utcai lámpák? A településfunkciók és a közvilágítás között milyen összefüggések fedezhetők fel?